

Tadeusz Zembrzusi¹

Sprzeczność z prawem lub obejście prawa a wniosek o nadanie klauzuli wykonalności (art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c.)

Paternalizm państwa wobec jednostki kosztem autonomii, dyspozycyjności i rozporządzalności jej uprawnieniami jest widoczny w poszczególnych płaszczyznach życia społecznego, współcześnie odnosi się do wielu dziedzin prawa, w tym do cywilnego prawa sądowego. W powiązaniu z niepohamowaną i niekontrolowaną inflacją prawa, jego nieumiejętnym i pospiesznym tworzeniem, a niekiedy bezrefleksyjnym psuciem, ujmowanym obrazowo jako „prawny obskurantyzm”², w różnorodny sposób wpływa negatywnie na kształt i funkcjonowanie prawa procesowego. Widoczne jest to przede wszystkim przy obszernych nowelizacjach, legislacyjnych tworach określanych na wyrost mianem „reform prawa procesowego”³, których niedoskonałości bywają korygowane w drodze kolejnych „ustaw naprawczych”⁴, ingerujących wtórnie w podstawowe dla poszczególnych postępowań instytucje. Produkty przemysłu legislacyjnego powodują konieczność prowadzenia analizy badawczej przy uwzględnieniu zagadnień teoretycznych oraz badania praktycznego zastosowania wprowadzanych rozwiązań⁵.

¹ prof. ucz. dr hab. Tadeusz Zembrzusi, członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, ORCID: 0000-0001-8239-6827.

² Szerzej zob. J. Gudowski, *Tradycja, postęp i coś jeszcze. Czy Konstytucja uratuje Kodeks postępowania cywilnego?*, [w:] *Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego*, (red.) A. Orzel-Jakubowska, T. Zembrzusi, Warszawa 2023, s. 17 i n.; J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, PS 2023, nr 2, s. 20 i n. – przedruk z: *Non Omne Quod Licet Honestum Est. Studia z prawa cywilnego i handlowego w 50-lecie pracy naukowej Profesora Wojciecha Jana Katnera*, (red.) S. Byczko, A. Kappes, B. Kucharski, U. Promińska, Warszawa 2022.

³ Vide ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.).

⁴ Vide ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 614).

⁵ Zob. m.in. P. Ryłski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.07.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020; K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk (red.), *Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2021; M. Dziurda, T. Zembrzusi (red.), *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021;

Powyższa diagnoza odnosi się nie tylko do poszczególnych instytucji i instrumentów postępowania rozpoznawczego, służącego udzielaniu ochrony prawnej przed sądem, lecz jest także adekwatna do egzekucji sądowej służącej zaspokajaniu zasądzonych roszczeń. Wydaje się, że w ostatnich latach wśród przepisów poświęconych sądowemu postępowaniu egzekucyjnemu pojawiło się najwięcej kontrowersyjnych nowych rozwiązań, znacząco oddziałujących na strukturę dynamiczną postępowania⁶. Pogłębia się zaburzenie pozycji procesowej podmiotów postępowania na rzecz faworyzowania dłużnika kosztem wierzyciela⁷, w istotny sposób obniżając standard gwarancji procesowych przyznanych temu podmiotowi. Przejawia się to m.in. multiplikowaniem kwestii materialnoprawnych, które mają być badane i weryfikowane już po prawomocnym rozpoznaniu i rozstrzygnięciu sprawy⁸. Odnosi się to także do postępowania klauzulowego jako stadium pośredniego, będącego pomostem między obydwoma stadiami sprawy cywilnej⁹.

Regulacji postępowania klauzulowego nie należy zaliczać do wymiaru sprawiedliwości. Klauzula wykonalności odzwierciedla wyłącznie zgodę sądu na prowadzenie egzekucji z majątku dłużnika¹⁰ przez

T. Zembrzusi (red.), *Nowelizacja KPC 2019. Pierwsze doświadczenia, refleksje, postulaty*, Warszawa 2021.

⁶ Zob. A. Olaś, *Odmowa wszczęcia egzekucji po nowelizacji KPC z 9 marca 2023 r. – zagadnienia wybrane*, PPE 2023, nr 6, s. 5 i n.

⁷ Zob. M. Romańska, *Badanie okoliczności materialnoprawnych w postępowaniu klauzulowym i egzekucyjnym*, [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, (red.) M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 490 i n.; S. Cieślak, *Zakres ochrony prawnej udzielanej stronom i innym uczestnikom sądowego postępowania egzekucyjnego a wymagania sprawiedliwości proceduralnej*, [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, (red.) S. Cieślak, Sopot 2022, s. 21 i n.; Ł. Wydra, *Ocena sytuacji prawnej stron cywilnego postępowania egzekucyjnego, począwszy od 2019 r.*, [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, (red.) S. Cieślak, Sopot 2022, s. 389 i n.

⁸ Zob. M. Muliński, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym a bezpieczeństwo obrotu prawnego oraz prawo do szybkiego i skutecznego załatwienia sprawy cywilnej*, [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, (red.) S. Cieślak, Łódź 2020, s. 267 i n.; M. Romańska, *Badanie...*, s. 489 i n.; J. May, *Postępowanie klauzulowe po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z 4.07.2019 r.*, [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, (red.) M. Dziurda, T. Zembrzusi, Warszawa 2021, s. 467 i n.; M. Kostwiński, *Ochrona dłużnika przed zaspokojeniem przedawnionych roszczeń*, [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, (red.) S. Cieślak, Sopot 2022, s. 271 i n.

⁹ Zob. uchwała SN z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 143/94, OSNC 1995, nr 3, poz. 46; postanowienie SN z dnia 10 maja 2000 r., III CZ 48/00, LEX nr 51816.

¹⁰ Zob. T. Zembrzusi, *Oznaczenie wierzyciela w notarialnym tytule egzekucyjnym – niedopuszczalność sporządzenia tytułu „na okaziciela”*, Rej. 2017, nr 11, s. 81 i n.

stwierdzenie, że objęty treścią tytułu wykonawczego obowiązek może podlegać wykonaniu¹¹. Zawiera akt decyzyjny dopuszczający stosowanie określonych w ustawie środków przymusu¹². Jest zatem dozwoleństwem egzekucji¹³, zezwalającym na przymusową realizację świadczenia cywilnoprawnego¹⁴.

Charakter postępowania o nadanie klauzuli wykonalności był przedmiotem licznych wypowiedzi doktryny i judykatury¹⁵. Spornym, podlegającym ewolucji zagadnieniem było postrzeganie postępowania klauzulowego jako elementu postępowania głównego w opozycji do akcentowania autonomii i jego odrębności¹⁶. Wprawdzie dyskusje wokół ujmowania czynności wywołanych wniesieniem wniosku ukierunkowanego na uzyskanie tytułu wykonawczego jako „pozaprocesowego wstępu do wykonania egzekucji”¹⁷ utraciły współcześnie znaczenie wobec panującego konsensusu co do jego samodzielności tak w stosunku do postępowania rozpoznawczego, jak i egzekucyjnego¹⁸, o tyle – ku pewnemu zaskoczeniu – teza o wąskim zakresie kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym zdaje się coraz częściej budzić wątpliwości i zastrzeżenia, a także zaskoczenie oraz konsternację wśród uczestników postępowań sądowych. Przyczyną takiego stanu rzeczy są dokonywane w ostatnich latach kontrowersyjne, nie zawsze dogłębnie przemyślane nowelizacje części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego¹⁹.

¹¹ Przez nadanie klauzuli wykonalności o treści zgodnej z § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (tekst jedn.: Dz. U. z 2021 r. poz. 2324).

¹² Por. A. Marciniak, *Podstawa egzekucji sądowej (tytuł wykonawczy)*, Łódź 1991, s. 125.

¹³ Zob. M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego. Część II. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Lwów 1933, s. 41.

¹⁴ Por. M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 238.

¹⁵ Zob. E. Wengerek, *Pojęcie, przedmiot i przesłanki postępowania egzekucyjnego i zabezpieczającego*, [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, (red.) J. Jodłowski, Warszawa–Wrocław 1974, s. 345 i n.; W. Broniewicz, *Wszczęcie i przebieg postępowania egzekucyjnego*, [w:] *Współczesne tendencje rozwoju procedury cywilnej w Europie*, (red.) E. Warzocha, Warszawa 1990, s. 72 i n.; J. Jankowski, *Uczestnicy postępowania egzekucyjnego*, Łódź 1992, s. 37 i n.

¹⁶ Zob. T. Zembrzusi, *Złożenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności a przerwanie biegu przedawnienia roszczeń*, MoP 2021, nr 7, s. 380 i n.

¹⁷ Zob. S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Kraków 1933, s. 20 i n.

¹⁸ Zamiast wielu zob. K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 238 i n.

¹⁹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.; dalej jako: k.p.c.).

Treść podstawy egzekucji sądowej jest określana w chwili wydania tytułu egzekucyjnego. Postępowanie klauzulowe, mające na celu przekształcenie go w tytuł wykonawczy, przebiega według reguł określonych w art. 776–795 k.p.c.²⁰, przy uwzględnieniu hierarchii funkcji postępowania oraz jego sumarycznego (uproszczonego) charakteru²¹. Sąd bada kwestie formalne służące *ad casu* ocenie, czy tytuł egzekucyjny może uzyskać przymiot wykonalności, tj. czy może stanowić podstawę egzekucji²². Weryfikuje, czy badany akt czyni zadość ustawowym wymaganiom określonego rodzaju tytułu egzekucyjnego²³. Postępowanie to zasadniczo służy zatem weryfikacji konstrukcji związanych z cechami tytułu egzekucyjnego. Innymi słowy, postępowanie klauzulowe pozwala uzyskać pewność, że osoba mieniąca się wierzycielem spełnia warunki, by zażądać przeprowadzenia egzekucji w stosunku do dłużnika obowiązku wskazanego w tytule egzekucyjnym, na bazie którego powstaje dokument w postaci tytułu wykonawczego, precyzujący podmiotowe i przedmiotowe granice egzekucji²⁴.

Istnienie i zakres roszczenia podlegającego egzekucji oraz stwierdzone tytułem egzekucyjnym obowiązki dłużnika mają dla sądu klauzulowego wiążący charakter. Nie może on weryfikować zasadności ani wymagalności określonego obowiązku cywilnoprawnego. Kwestie merytoryczne związane z powinnością świadczenia zasadniczo nie należą do kognicji sądu²⁵. Funkcje postępowania klauzulowego odnoszące się do zagadnień materialnoprawnych – choćby w postaci ustalenia podmiotowego i przedmiotowego zakresu egzekucji, czy weryfikacji ziszczenia się zdarzenia, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego – mają wyłącznie subsydiarny charakter²⁶. Rozszerze-

²⁰ Przy zastosowaniu regulacji zamieszczonych w tytule wstępnym Kodeksu, a także niektórych przepisów ogólnych o postępowaniu egzekucyjnym. Przyjęcie tezy o autonomicznym charakterze postępowania klauzulowego wiąże się z odpowiednim stosowaniem przepisów o procesie (art. 13 § 2 k.p.c.).

²¹ Zob. M. Uliasz [w:] *System postępowania cywilnego*. Tom 8. *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, (red.) K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, s. 477 i n.

²² Zob. T. Zembruski, *Niedopuszczalność oceny ważności czynności prawnej w postępowaniu klauzulowym*, Pal. 2008, nr 9–10, s. 244 i n.; M. Walasik, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07*, Rej. 2010, nr 2, s. 93 i n. Por. M. Drabik, *Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika*, Warszawa 2016, s. 16 i n.

²³ Por. M. Muliński, *Zmiany...*, s. 267; J. May, *Postępowanie klauzulowe...*, s. 468.

²⁴ Por. M. Romańska, *Badanie...*, s. 493.

²⁵ Zob. E. Wengerek, *Przeciwegzekucyjne powództwa dłużnika*, Warszawa 1967, s. 76 i n.; M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 126 i n. Por. uchwała SN z dnia 17 kwietnia 1985 r., III CZP 14/85, OSNP 1985, nr 12, poz. 192.

²⁶ Odmienne założenia można było przyjmować do pozasądowych tytułów egzekucyjnych – *vide* nieobowiązujące art. 786¹ czy art. 786² k.p.c.

nie enumeratywnego katalogu zagadnień materialnoprawnych²⁷, choć nieuniknione²⁸, jest uznawane za „ryzykowny zabieg”²⁹. Inkorporowanie ich do postępowania klauzulowego³⁰ służyć powinno przede wszystkim efektywności oraz sprawności, a także ograniczaniu konieczności odsyłania zainteresowanego podmiotu na drogę postępowania rozpoznawczego (powództw przeciwegzekucyjnych) w sytuacjach, w których ocena określonej kwestii nie napotyka trudności³¹. W pozostałym zakresie kwestie materialnoprawne mogą być podstawą powództwa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego albo o ograniczenie jego wykonalności. Uniwersalne znaczenie ma konstatacja F. Zedlera przestrzegająca przed ryzykiem niekontrolowanego przekształcania postępowania o nadanie klauzuli wykonalności w środek kontroli merytorycznej³².

Postępowanie klauzulowe co do zasady prowadzone jest na posiedzeniu niejawnym, zaś sędzia³³ bazuje na dołączonych do wniosku dokumentach urzędowych lub prywatnych³⁴. Ciężar wykazania przesłanek warunkujących uwzględnienie żądania o nadanie klauzuli wykonalności spoczywa na wnioskodawcy³⁵. Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności powinien zostać uwzględniony, jeżeli dokument, na który powołuje się wierzyciel, spełnia ustawowe wymagania tytułu egzekucyjnego, a stwierdzony obowiązek świadczenia nadaje się do wykonania w drodze egzekucji sądowej. Odmowa nadania tytułowi

²⁷ Por. G. Wolak, *Zarzut przedawnienia w postępowaniu o ponowne wydanie tytułu wykonawczego zamiast utraconego. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2022 r., III CZP 44/22*, PPE 2023, nr 1, s. 55 i n.

²⁸ Szerzej zob. M. Muliński, *Uwzględnienie następstwa prawnego w postępowaniu klauzulowym*, PPE 2004, nr 1–2, s. 25 i n.

²⁹ Zob. M. Uliasz [w:] *System...*, s. 498.

³⁰ Zob. art. 788 § 1, art. 783 § 1, art. 787, art. 787¹, art. 792 k.p.c.

³¹ Dopuszczalność badania aspektów materialnoprawnych bywa łączona z ich weryfikacją na podstawie dokumentów. Zob. M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 16 i n.

³² Zob. F. Zedler, *Odmowa nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wygenerowanemu w celu obejścia prawa. Uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z 4.12.2013 r., III CZP 83/13*, PPC 2015, nr 4, s. 510.

³³ Lub referendarz sądowy.

³⁴ Z zastrzeżeniem normy z art. 789¹ k.p.c. Por. jednak postanowienie SN z dnia 15 maja 1987 r., IV CZ 66/87 (LEX nr 8826), w którym stwierdzono, że jeżeli wykonanie tytułu egzekucyjnego jest uzależnione od świadczenia wzajemnego wierzyciela, w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności wierzyciel może wykazać spełnienie świadczenia wzajemnego wszelkimi środkami dowodowymi.

³⁵ Uczestnictwo dłużnika w postępowaniu klauzulowym aktualizuje się z chwilą doręczenia zawiadomienia o wszczęcie egzekucji na podstawie wydanego wierzycielowi tytułu wykonawczego.

klausuli wykonalności³⁶ i przekształcenia go w tytuł wykonawczy może być następstwem dostrzeżenia przeszkód wynikających z wadliwości tytułu egzekucyjnego, braku legitymacji wnioskodawcy lub z wadliwego przygotowania wniosku w zakresie niewykazania uprawnienia do uzyskania klauzuli wykonalności³⁷. Ewentualne postanowienie odmowne jest zbiorczym określeniem negatywnych rozstrzygnięć sądu kończących postępowanie klauzulowe³⁸.

De lege lata zgodnie z art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. sąd odmawia nadania klauzuli wykonalności, jeżeli w świetle okoliczności sprawy jest oczywiste, że wniosek jest sprzeczny z prawem lub zmierza do obejścia prawa³⁹. Przepis został wprowadzony ustawą z dnia 4 lipca 2019 r.⁴⁰, tj. obszerną nowelizacją⁴¹, która w istotny sposób wpłynęła na kształt, postrzeganie oraz funkcjonowanie egzekucji sądowej. W tym wypadku, legislator zaprezentował rozwiązanie „rewolucyjne”⁴² oraz „zupełnie nowe, budzące wiele zastrzeżeń z punktu widzenia istoty, charakteru i funkcji postępowania o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności”⁴³. Dominującą funkcją kontrowersyjnej regulacji jest zapobieganie bezpodstawnej, bezzasadnie prowadzonej egzekucji lub będącej następstwem nadużycia uprawnień procesowych.

Zwiększenie kognicji sądu rozpoznającego wniosek o nadanie klauzuli wykonalności jest bez wątpienia znaczące, a wręcz radykalne⁴⁴. Ustawa wprowadziła dodatkowe przesłanki postępowania klau-

³⁶ Postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności nie korzystają z przymiotu *res iudicatae*. Zob. uchwała SN z dnia 28 października 2010 r., III CZP 65/10, OSNC 2011, nr 3, poz. 27.

³⁷ T. Zembrzusi, *Złożenie wniosku...*, s. 381 i n.

³⁸ Por. M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 244.

³⁹ Ponadto art. 781¹ § 1 pkt 2 k.p.c. odnosi się do odmowy nadania klauzuli wykonalności w sytuacji, w której z okoliczności sprawy i treści tytułu egzekucyjnego wynika, że objęte tytułem egzekucyjnym roszczenie uległo przedawnieniu, chyba że wierzyciel przedstawi dokument, z którego wynika, że doszło do przerwania biegu terminu przedawnienia.

⁴⁰ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.).

⁴¹ Art. 782¹ dodany przez art. 1 pkt 233 ustawy, zmieniającej k.p.c. z dniem 21 sierpnia 2019 r.

⁴² Zob. Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym wprowadzone na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, MoP 2021, nr 10, s. 520 i n.

⁴³ Zob. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*. Tom II, (red.) T. Zembrzusi, Warszawa 2020, s. 1472.

⁴⁴ Por. M. Muliński, *Komentarz do art. 782¹, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, (red.) J. Jankowski, S. Cieślak, Warszawa 2024, Legalis, Nb 1; M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, s. 457 i n.

zulowego, rozbudowując i komplikując kognicję sądu, jednocześnie coraz bardziej oddalając instytucję od klasycznych założeń i funkcji. Każda z negatywnych przesłanek w postaci sprzeczności z prawem oraz obejścia prawa⁴⁵ ma samodzielny charakter. Sędzia⁴⁶ został nie tylko zobligowany do weryfikowania przedawnienia roszczenia objętego tytułem, lecz wyposażono go w swoistą procesową „brzytwę”, służącą do unicestwiania efektów, które przyniosło pierwsze stadium postępowania w sprawie cywilnej. Dość ostrożna jest konstatacja o „przekroczeniu granic poszerzania możliwości badania kwestii materialnoprawnych w postępowaniu klauzulowym”⁴⁷. W rzeczywistości wprowadzono instrument procesowej anihilacji tytułu egzekucyjnego, czy też nietypowego sposobu uniemożliwienia wierzycielowi wszczęcia i przeprowadzenia właściwego postępowania egzekucyjnego⁴⁸.

Odnosząc się do genezy, *ratio* i założeń ustawowych, warto przypomnieć, że w uzasadnieniu ówczesnej nowelizacji zabrakło jakichkolwiek przemyśleń i refleksji. Motywy wprowadzenia daleko idących zmian w postępowaniu klauzulowym pozostają nieznane⁴⁹. Niemożność odczytania intencji ustawodawcy jest efektem sytuacji, w której projekt przedmiotowej regulacji został zgłoszony na zaawansowanym etapie prac parlamentarnych⁵⁰. Zachowała się jedynie zdawkowa wypowiedź⁵¹ wskazująca, że „przepis dotyczy przede wszystkim sytuacji, kiedy tytuł egzekucyjny nie pochodzi od sądu, a ponadto porządkuje dotychczasowo obowiązujący stan prawny, umożliwiając oddalenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności”⁵². W świetle powyższego nad wyraz optymistyczne zdaje się być przekonanie, że „mimo wadliwej redakcji sama idea wprowadzenia tego przepisu, choć nieuzewnętrzniona

⁴⁵ A także przedawnienia roszczenia objętego tytułem egzekucyjnym.

⁴⁶ Lub referendarza sądowego.

⁴⁷ Zob. H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, s. 1479.

⁴⁸ Na temat ewolucji mechanizmów zakończenia postępowania egzekucyjnego z przyczyn procesowych zob. A. Olaś, *Odmowa wszczęcia...*, s. 7 i n.

⁴⁹ Por. Z. Woźniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, (red.) J. Gólażyński, D. Szostek, Warszawa 2019, s. 445.

⁵⁰ Z czym wiąże się brak stosownych uwag w uzasadnieniu projektu ustawy (druk Sejmu VIII kadencji nr 3137).

⁵¹ Sędziego M. Klonowskiego.

⁵² Posiedzenie podkomisji stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego z dnia 10 kwietnia 2019 r. (godzina 16:30).

w uzasadnieniu projektu, jest słuszna”⁵³. Poniższe uwagi służą polemice z tym zapatrywaniem.

Twórczość ustawodawcy należy powiązać z jednostkową sprawą dotyczącą egzekucji zobowiązania alimentacyjnego w sytuacji, w której dłużnik poddał się egzekucji w akcie notarialnym co do znacznej kwoty⁵⁴, celem ograniczenia możliwości zaspokojenia innych wierzycieli, stosownie do kolejności zaspokojenia z art. 1025 k.p.c. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 4 grudnia 2013 r., III CZP 85/13⁵⁵, uznał, że sąd może w takim wypadku oddalić wniosek o nadanie aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności, jeżeli z jego treści oraz oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji w sposób oczywisty wynika, że zostało złożone w celu obejścia prawa. Orzeczenie spotkało się z żywym zainteresowaniem doktryny⁵⁶, przyczyniło się do rozwoju koncepcji nadużycia prawa procesowego⁵⁷.

Judykat, określany niekiedy mianem przełomowego⁵⁸, nie powinien być analizowany w oderwaniu od okoliczności sprawy, a także przeświadczenia, że wielokrotnie dłużnicy alimentacyjni wykorzystują rozwiązania procesowe⁵⁹ celem pokrzywdzenia swoich wierzycieli. Mając na względzie powyższe uwarunkowania, można dostrzec, że Sąd Najwyższy – nie podważając założenia, że w postępowaniu klauzulowym istnienie albo nieistnienie obowiązku świadczenia stwierdzonego w tytule egzekucyjnym nie podlega weryfikacji – poczynił pogłębioną, wielowątkową i starannie uzasadnioną refleksję zmierzającą do konkluzji, że sąd klauzulowy nie powinien być *ad casu* sprowadzony „do roli bezradnego organu pieczętującego nadużywanie przez stronę przyznanych

⁵³ Zob. Z. Woźniak [w:] *Kodeks...*, s. 445.

⁵⁴ Dłużnik w akcie notarialnym poddał się egzekucji zaległych za 11 lat alimentów należnych małżonce oraz dwóm córkom w kwocie 3 000 000 zł (zobowiązując się wypłacić kwotę w terminie 7 dni od sporządzenia aktu), a także alimentów bieżących po 30 000 zł miesięcznie.

⁵⁵ OSNC 2014, nr 3, poz. 28.

⁵⁶ Zob. P. Telenga, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 4.12.2013 r., III CZP 83/13*, PPC 2014, nr 2, s. 291 i n.; F. Zedler, *Odmowa...*, s. 492 i n.; M. Krakowiak, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 4.12.2013 r., III CZP 83/13*, MoP 2014, nr 16, s. 873 i n.; Por. M. Bączyk, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach bankowych za okres od lipca do grudnia 2013 r., cz. 1*, M.Pr.Bank. 2014, nr 10, s. 70 i n.

⁵⁷ Której efektem było ustawowe uregulowanie instytucji również ustawą z dnia 4 lipca 2019 r.

⁵⁸ Zob. A. Marciniak, *Nadużycie prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, (red.) P. Grzegorzczak, M. Wałasik, F. Zedler, Warszawa 2019, s. 390 i n.

H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, s. 358.

⁵⁹ Ze względu na przyjętą w art. 1025 k.p.c. kolejność zaspokajania roszczeń z kwoty uzyskanej z egzekucji faworyzującą należności alimentacyjne.

jej praw procesowych”, lecz powinien zapobiegać legitymizacji fikcji prawnej, celu niegodziwego, służącego obejściu prawa albo godzącego w podstawowe zasady porządku prawnego. Sąd Najwyższy dopatrzył się nadużycia przyznanych stronie uprawnień procesowych, ograniczył swoje rozważania do jednostkowego postępowania klauzulowego, gdy „w świetle okoliczności sprawy było oczywiste, że wniosek był sprzeczny z prawem albo zmierzał do obejścia prawa”. Wydając wzbudzające kontrowersje rozstrzygnięcie, Sąd Najwyższy wskazał, że poddawanie w postępowaniu klauzulowym pod merytoryczny osąd świadczenia, które podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej, będzie mieć zawsze prowizoryczny i powierzchowny charakter. Zwrócił uwagę na brak gwarancji rzetelnego i niepozostawiającego wątpliwości badania, czy przedłożony w danym wypadku tytuł został wykreowany w celu obejścia prawa⁶⁰, zaś kontrola merytoryczna obowiązku wynikającego z tytułu egzekucyjnego miała w tym wypadku wyjątkowy charakter.

Przyjęcie, że nadużycie prawa procesowego może uzasadniać odmowę nadania klauzuli wykonalności było – co należy podkreślić – nadzwyczajnym, nietypowym rozwiązaniem przyjętym przez Sąd Najwyższy w szczególnej sytuacji, przy czym uchwała z dnia 4 grudnia 2013 r., III CZP 85/13, nie podważyła założeń ani fundamentów postępowania klauzulowego, czy też zakresu kognicji sądu dokonującego przekształcenia tytułu egzekucyjnego w tytuł wykonawczy. Co więcej, lektura uzasadnienia orzeczenia nie pozostawia wątpliwości, że powyższa konstrukcja jest nieadekwatna do tytułów egzekucyjnych w postaci orzeczeń sądowych, choćby ze względu na prawomocność materialną tychże (art. 365 § 1 k.p.c.)⁶¹. Może być analizowana wyłącznie w kontekście tytułów egzekucyjnych w postaci notarialnego tytułu egzekucyjnego lub ugody sądowej.

Wydaje się, że twórcy nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r., w tym pomysłodawcy przedmiotowej regulacji, po zapoznaniu się z treścią uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 r., III CZP 85/13, postanowili nadać jej szersze, uniwersalne znaczenie i zastosowanie, a w rzeczywistości – świadomie lub nieświadomie – wypaczyli wynikające z niej przesłanie. Być może nie dostrzegli podnoszonych w doktrynie wypowiedzi, że zaproponowany przez Sąd Najwyższy mechanizm

⁶⁰ F. Zedler, *Odmowa...*, s. 492 i n.

⁶¹ Por. H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, s. 1475.

stanowił „absolutny wyjątek”⁶². Poświęcili w ten sposób „teoretyczną czystość konstrukcji postępowania klauzulowego”⁶³, „zmienili funkcje tego postępowania w niepożądany sposób”⁶⁴, zanegowali bogaty dorobek prawa procesowego, a także ugruntowane w tym zakresie orzecznictwo⁶⁵, zaś z instrumentu o wyjątkowym charakterze i ograniczonych możliwościach wykreowali niebezpieczny dla praktyki mechanizm o randze zasady.

Redakcja art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. jest niejasna, a wręcz nieprecyzyjna⁶⁶, zaś wyjaśnieniu powstających wątpliwości nie sprzyja umiarkowane zastosowanie przedmiotowej normy w praktyce. Czynione na gruncie komentarzy oraz periodyków prawniczych refleksje odnoszące się do zrewolucjonizowanego orzekania w przedmiocie klauzuli wykonalności prowadzą z jednej strony do przeświadczenia o obligatoryjnej ocenie przesłanek warunkujących uwzględnienie żądania⁶⁷, z drugiej zaś o „sporadycznym” zastosowaniu normy ze względu na istotę postępowania klauzulowego⁶⁸.

Przepis wprowadzający obligatoryjne badanie dodatkowych przesłanek klauzuli wykonalności nie odróżnia pozasądowych (prywatnych) tytułów egzekucyjnych od tradycyjnych (sądowych) tytułów egzekucyjnych⁶⁹. Formalnie odnosi się do każdego tytułu egzekucyjnego, o którego przekształcenie w tytuł wykonawczy zostanie złożony wniosek. W każdym wypadku sąd klauzulowy ma obowiązek ocenić wniosek o nadanie klauzuli wykonalności pod kątem sprzeczności z prawem albo obejścia prawa. W wypadku sądowych tytułów egzekucyjnych dochodzi do podważenia normy z art. 365 § 1 k.p.c., dyskredytacji rangi i znaczenia prawomocnych orzeczeń sądowych, które nie będą mogły podlegać wykonaniu. W doktrynie prezentowane bywa zapatrywanie, że przedmiotowe badanie sprzeczności z prawem lub obejścia prawa nie jest dokonywane „wbrew zasadzie powagi rzeczy osądzonej [...]”,

⁶² Zob. Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 516 i n.

⁶³ Por. M. Muliński, *Glosa...*, s. 874 i n.

⁶⁴ Zob. J. May, *Postępowanie klauzulowe...*, s. 479.

⁶⁵ Zamiast wielu zob. uchwała SN z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 42. Por. T. Zembrzusi, *Niedopuszczalność...*, s. 244 i n.

⁶⁶ Por. M. Muliński, *Zmiany...*, s. 268.

⁶⁷ Zob. P. Ślawicki [w:] *Postępowanie klauzulowe. Art. 776–795 KPC. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 176.

⁶⁸ Zob. T. Patryk, *Komentarz do art. 782¹ k.p.c.*, [w:] *Komentarz do niektórych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, (red.) O.M. Piskowska, SIP LEX cytowany za: Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 518.

⁶⁹ Na temat kryteriów podziału tytułów egzekucyjnych zob. P. Gil, *Klauzula wykonalności i postępowanie w przedmiocie jej nadania*, Sopot 2017, s. 62 i n.

bowiem przepis rozszerza kognicję sądu klauzulowego tylko w stosunku do samego wniosku o nadanie klauzuli wykonalności⁷⁰. Powyższa dystynkcja nie zmienia faktu, że wniosek klauzulowy nie może abstrahować od tytułu egzekucyjnego, na którym jest oparty, zaś *summa summarum* następuje aprioryczne unicestwienie egzekucji obowiązku wskazanego w tytule egzekucyjnym. Wydaje się zatem, że pozytywny aspekt prawomocności materialnej orzeczenia (moc wiążąca) sprzeciwia się możliwości oddalenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności odnośnie do sądowych tytułów egzekucyjnych. Wbrew literalnemu brzmieniu norma z art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. może mieć zastosowanie wyłącznie wobec prywatnych tytułów egzekucyjnych⁷¹.

Zasadniczy problem wynika z faktu, że art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. nie pozostaje w związku z tytułem egzekucyjnym, jego powstaniem czy właściwościami⁷². Norma odwołuje się do „okoliczności sprawy”, które powinny być uwzględniane przy rozpoznawaniu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności. Bazując na literalnym brzmieniu przepisu, należy zauważyć, że rozszerzona kognicja sądu odnosi się wyłącznie w stosunku do samego wniosku (żądania) o nadanie klauzuli wykonalności, a nie do obowiązku ujętego w tytule egzekucyjnym⁷³. Posłużenie się tym pojęciem nie świadczy jednak o powinności rozpoznawania (osądzania) sprawy. Skoro negatywne przesłanki klauzuli wykonalności odnoszą się do czynności procesowej, którą jest złożenie wniosku z art. 781 i n. k.p.c., to powinnością sądu jest dokonanie oceny, czy okoliczności sprawy świadczą o sprzeczności z prawem wniosku lub o obejściu prawa. Przedmiotowe unormowanie wiąże się zatem ze „stosunkowo powierzchownym badaniem materialnoprawnych kwestii”⁷⁴. Sąd może stwierdzić powyższe na podstawie treści wniosku oraz dołączonych do nich dokumentów. Wątpliwe⁷⁵ wydaje się przeprowadzanie w tym zakresie wysłuchania stron⁷⁶, a tym bardziej wyznaczanie rozprawy⁷⁷.

Reasumując, braną pod uwagę z urzędu przesłanką odmowy nadania klauzuli wykonalności ma być stwierdzenie, że wniosek – a nie tytuł egzekucyjny, ani czynność prawna, która stanowiła podstawę nałożenia

⁷⁰ Zob. Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 517.

⁷¹ Lub ugody sądowej.

⁷² Por. M. Romańska, *Badanie...*, s. 495 i n.

⁷³ Por. Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 519.

⁷⁴ Zob. J. May, *Postępowanie klauzulowe...*, s. 481.

⁷⁵ Por. M. Muliński, *Komentarz...*, Nb 3; M. Muliński, *Zmiany...*, s. 270.

⁷⁶ Na podstawie art. 760 § 2 k.p.c.

⁷⁷ Na podstawie art. 766 k.p.c.

na dłużnika określonego obowiązku – jest oczywiście sprzeczny z prawem lub w sposób oczywisty zmierza do obejścia prawa⁷⁸. Przyjęto nieoczywiste założenie, że możliwe jest dokonanie prawidłowej i niebudzącej wątpliwości oceny działania wierzyciela – polegającego na wystąpieniu z wnioskiem klauzulowym – bez konieczności uwzględnienia kontekstu tytułu egzekucyjnego i obowiązku, którego on dotyczy⁷⁹. Dysponując ograniczonym materiałem, sąd ma jednak obowiązek odnieść się do poszczególnych przesłanek z art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. W pierwszym wypadku chodzi o bezprawność czynności uzasadniającą odpowiedzialność odszkodowawczą wnioskodawcy lub przedstawienie żądania w celu sprzecznym z prawem. Natomiast obejście prawa nie powinno mieć charakteru hipotetycznego ani abstrakcyjnego, lecz charakter konkretny⁸⁰. Wykładnia analizowanej normy nakazuje przyjąć, że ustawowe przesłanki mogą mieć wyłącznie charakter procesowy, a nie materialnoprawny⁸¹. Nie zmienia tego okoliczność posłużenia się przez ustawodawcę zaczerpniętymi z prawa materialnego kryteriami sprzeczności z prawem lub obejścia prawa⁸².

Bazując na poczynionych ustaleniach, sąd każdorazowo powinien ustalić i wyjaśnić, na czym polega sprzeczność z prawem lub zamiar jego obejścia. Powinien zbadać, czy czynność procesowa w postaci złożenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności może być uznana za sprzeczną z prawem lub z obejściem prawa na tle normy z art. 4¹ k.p.c. Chodzi w tym wypadku o kwalifikowane sytuacje, ocena „oczywistości”⁸³ pozostawiona jest dyskrecjonalnej władzy sądu. Pojęcie to należy wiązać z naruszeniem widocznym *prima facie*, niewątpliwym, dostrzegalnym przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, niewymagającym złożonej analizy⁸⁴.

Powyższemu można przeciwstawić twierdzenie, że samo złożenie wniosku o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności jest

⁷⁸ Por. P. Ślawicki [w:] *Postępowanie klauzulowe...*, s. 176; Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 518.

⁷⁹ W kontekście notarialnych tytułów egzekucyjnych zob. M. Walasik, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008, s. 117 i n.

⁸⁰ Zob. A. Marciniak, *Komentarz do art. 782¹ k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*. Tom IV. *Komentarz. Art. 730–1095¹*, (red.) A. Marciniak, Legalis, Nb 4.

⁸¹ Por. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, s. 1477. Odmienne zob. Z. Woźniak [w:] *Kodeks...*, s. 446.

⁸² Por. D. Olczak-Dąbrowska, *Komentarz do art. 782¹*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 459–1217. Tom II*, (red.) T. Szancilo, Warszawa 2023, Legalis, Nb 1.

⁸³ Ustawa wielokrotnie łączy określone skutki procesowe z oceną przesłanki „oczywistości”. Zob. m.in. art. 103, 117 § 6, 130 § 1, 350 § 1, 395 § 2, 398 § 1 pkt 4, czy art. 424⁹ k.p.c.

⁸⁴ Por. postanowienie SN z dnia 7 lutego 2020 r., V CSK 425/19, LEX nr 2784752.

podstawowym uprawnieniem wierzyciela⁸⁵. Uzyskanie statusu wierzyciela abstrahuje od aktualnego ukształtowania stosunków materialno-prawnych między zainteresowanymi podmiotami. Nie ma normy prawnej zakazującej wystąpienia z wnioskiem klauzulowym w odniesieniu do uzyskanego tytułu egzekucyjnego. W efekcie wskazanie sytuacji, w których niedotknięty brakami formalnymi wniosek o nadanie klauzuli wykonalności oparty na prawomocnym bądź natychmiast wykonalnym orzeczeniu sądowym, względnie innym tytule egzekucyjnym, miałby być w stopniu oczywistym sprzeczny z prawem lub zmierzał do obejścia prawa wymaga dużej dozy wyobraźni⁸⁶. Należy bowiem zaznaczyć, że skorzystanie z podstawowego uprawnienia wierzyciela do zainicjowania postępowania klauzulowego nie może być uznane za sprzeczne z prawem, czym innym jest natomiast ocena okoliczności, w których uprawniony podmiot decyduje się na dokonanie powyższych czynności procesowych. Równie wątpliwe jest zastosowanie drugiej z przesłanek. Czynność złożenia wniosku nie zmierza wprost do obejścia prawa, chyba że wierzyciel próbuje wykorzystać uzyskany tytuł wykonawczy w celu niegodnym ochrony prawnej⁸⁷. Powyższe skłania do wniosku, że praktyczne zastosowanie przepisu⁸⁸ może mieć charakter zupełnie wyjątkowy⁸⁹.

Sądowa kontrola czynności procesowych stron w aspekcie nadużycia uprawnień procesowych nie ogranicza się do postępowania rozpoznawczego⁹⁰, lecz dotyczy także stadium wykonawczego, w tym wypadku postępowania pomocniczego służącego nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności. Zjawisko korzystania z uprawnień procesowych w innym celu, niż wynika to z przepisów prawa procesowego, może powstawać przy składaniu różnego rodzaju wniosków i zarzutów tak w toku właściwej egzekucji sądowej, jak i poszczególnych

⁸⁵ Por. Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 517 i n.

⁸⁶ Nieprzekonujące są przykłady wskazywane w piśmiennictwie odnoszące się do zaspokojenia roszczenia zasądzonej kwoty przed wszczęciem postępowania klauzulowego. Zob. I. Gil, *Komentarz do art. 782¹ k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, (red.) E. Marszałkowska-Krześ, Legalis, Nb 6.

⁸⁷ Na przykład w celu wyegzekwowania nieistniejącego zobowiązania lub pokrzywdzenia innych wierzycieli.

⁸⁸ Zwłaszcza w odniesieniu do przesłanki sprzeczności z prawem.

⁸⁹ Por. M. Muliński, *Zmiany...*, s. 269 i n.; M. Romańska, *Badanie...*, s. 495 i n.; P. Sławicki [w:] *Postępowanie klauzulowe...*, s. 178.

⁹⁰ Por. M.G. Plebanek, *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 249 i n.; T. Zembrzuski, *Nadużycie prawa procesowego de lege lata*, [w:] *Przeciwdziałanie nadużyciu uprawnień procesowych w postępowaniach sądowych*, (red.) J. Kosonoga, Warszawa 2022, s. 150 i n.

czynności rozpatrywanych odrębnie od głównego postępowania w sprawie egzekucyjnej⁹¹. Otwarte pozostaje jednak pytanie, czy rozwój instytucji zapobiegania nadużywaniu uprawnień procesowych powinien być osiągany dzięki kontrowersyjnym instrumentom procesowym, do których należy zaliczyć normę z art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Egzekucja sądowa powinna być kształtowana w sposób zapewniający systemową spójność, a także w niezbędnym zakresie stanowić wypadkową ochrony interesu prywatnego oraz interesu publicznego. Konieczne jest także badanie postępowania na płaszczyźnie aksjologicznej, wymagające określenia i respektowania określonego katalogu wartości procesowych⁹². Krótkowzroczne, wadliwe, a niekiedy cyniczne próby dostosowywania rozwiązań egzekucyjnych do uwarunkowań społecznych prowadzą do multiplikowania anachronicznych rozwiązań⁹³ czy też podważania, a nawet burzenia fundamentów egzekucji sądowej. Łamaniu dotychczasowych konstrukcji procesowych towarzyszy dodatkowo niszczenie siatki i aparatu pojęciowego⁹⁴, agregujące systemowe niespójności. Egzekucja pozbawiona swych tradycyjnych celów i funkcji⁹⁵, doznająca niezrozumiałych modyfikacji i wypaczeń, staje się jałowa, a także niezdolna do budowania i wzmacniania poczucia bezpieczeństwa prawnego. Praktyka staje się wówczas zakładnikiem „kolejnych legislacyjnych katastrof”⁹⁶, będących efektem ubocznym tzw. „psychozy nowelizacji”⁹⁷.

Ewolucja zakresu kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym stawa pod znakiem zapytania podział zagadnień na formalne i materialne⁹⁸. Powrót do założenia, aby postępowanie klauzulowe służyło

⁹¹ Por. A. Marciniak, *Nadużycie prawa...*, s. 390 i n.

⁹² Szerzej zob. S. Cieślak, *Założenia aksjologiczne postępowania cywilnego – propozycja sformułowania kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej*, [w:] *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, (red.) S. Cieślak, Łódź 2020, s. 13 i n.

⁹³ Por. M. Romańska, *Ograniczenia egzekucji sądowej – uporządkowany system odpowiadający warunkom społecznym czy anachroniczne rozwiązania?*, [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, (red.) S. Cieślak, Sopot 2022, s. 173 i n.

⁹⁴ Por. A. Marciniak, *Charakter prawny i skutki odmowy wszczęcia egzekucji w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, PPE 2019, nr 12, s. 83 i n.

⁹⁵ Szerzej zob. T. Zembrzusi, *Kilka uwag o funkcjach egzekucji sądowej*, [w:] *Prawa wierzyciela a ochrona dłużnika. Teoria i praktyka*, (red.) H. Bednorz-Godyń, A. Marciniak, Warszawa 2022, s. 7 i n.; T. Zembrzusi, *Funkcje i cele egzekucji sądowej*, [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae*, (red.) J. Jagiela, R. Kulski, Warszawa 2022, s. 815 i n.

⁹⁶ Zob. A. Olaś, *Odmowa wszczęcia...*, s. 12 i n.

⁹⁷ Zob. S. Gołąb, *Organizacja sądów powszechnych*, Kraków 1938, s. 84.

⁹⁸ Zob. M. Uliasz [w:] *System...*, s. 498.

wyłącznie badaniu okoliczności formalnych związanych z cechami tytułu egzekucyjnego, tj. do jej klasycznego kształtu, nie wydaje się możliwe. Przedmiotowe postępowanie nie powinno jednak stanowić namiastki oceny zasadności powództwa. Na tyle, na ile jest to możliwe, należy respektować założenie, aby ocena prawna obowiązku, czy też szerzej merytoryczne osądzenie sprawy cywilnej dokonywane było w pełni przystosowanym do tego postępowaniu rozpoznawczym, a nie w postępowaniu pomocniczym, które powinno zachować autonomiczny charakter i niezależność od pierwszego stadium sprawy cywilnej wieńczzonej wydaniem tytułu egzekucyjnego. Sądowe postępowanie egzekucyjne zawsze charakteryzowało się możliwymi do zastosowania mechanizmami jego umorzenia bez osiągnięcia celu egzekucji, także z przyczyn merytorycznych⁹⁹.

Norma z art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. zasługuje na eliminację¹⁰⁰ nie tyle ze względu na chęć ochrony, czy też restytucji „teoretycznej czystości konstrukcji postępowania klauzulowego”, ile ze względu na systemową niespójność powiązaną z zagrożeniem dla praktyki, a zwłaszcza dla stabilności, pewności, a także bezpieczeństwa obrotu prawnego. Chodzi o nieuniknione trudności związane z wyborem właściwego środka prawnego, ryzykiem niejednorodnych rozstrzygnięć dotyczących tych samych lub zbliżonych kwestii, a także unicestwieniem egzekucji sądowej w niektórych sprawach cywilnych¹⁰¹.

Obligatoryjne badanie dodatkowych przesłanek przez sąd klauzulowy jest chybione i nieuzasadnione, jedynie sporadycznie spotyka się z aprobatą w piśmiennictwie¹⁰². Zazwyczaj mierzy się ze zdecydowaną, mniej lub bardziej zawoalowaną krytyką¹⁰³. Panująca w doktrynie jednomyślność co do konieczności ścisłej wykładni przedmiotowej

⁹⁹ Szerzej zob. A. Marciniak, *Nadużycie prawa...*, s. 369 i n.; A. Olsz, *Odmowa uszczerbku...*, s. 8 i n.

¹⁰⁰ Otwarte pozostaje pytanie o możliwość pozostawienia szerszego zakresu oceny o charakterze materialnoprawnym odnośnie do spraw z udziałem konsumentów, za czym przemawia potrzeba uwzględnienia orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej odnośnie do tej kategorii podmiotów, w tym w zakresie stosowania mechanizmów działania przez sąd *ex officio*. Por. <https://www.prawo.pl/prawniczy-sady/ochrona-konsumenta-nadal-nie-jest-skuteczna-wywiad-prof-zembrzusi,527062.html>.

¹⁰¹ Por. M. Uliasz [w:] *System...*, s. 498.

¹⁰² Zob. I. Gil, *Komentarz...*, Nb 2. Zdaniem Autorki ustawodawca dostrzegł występujący w praktyce obrotu gospodarczego problem związany z nadawaniem klauzuli wykonalności w sytuacji, gdy roszczenie wynikające z tytułu wykonawczego zostało spełnione, przedawnione lub nie powinno być zaspokojone w drodze przymusu państwowego.

¹⁰³ Dosadne jest stwierdzenie M. Romańskiej, że „obie przesłanki [...] są – ogólnie rzecz ujmując – niemożliwe do zaakceptowania i stosowania [...] są zaskakujące w kontekście wszystkich przepisów regulujących to postępowanie, a mianowicie jego cel, okoliczności wymagające zbadania przez sąd i środki dowodowe, którymi może on się posłużyć”. Zob. M. Romańska, *Badanie...*, s. 515.

regulacji ze względu na jej wyjątkowy charakter¹⁰⁴ nie rozwiązuje powstających wątpliwości i obaw. Z jednej strony można twierdzić, że zastosowania przedmiotowej normy „trudno sobie wyobrazić”¹⁰⁵. Z drugiej jednak uzasadniona jest obawa, że z poszerzenia możliwości badania w postępowaniu klauzulowym kwestii materialnoprawnych „może być więcej kłopotów, niż korzyści”¹⁰⁶. Obie powyższe odmienne konkluzje przemawiają za usunięciem normy z art. 781¹ § 1 pkt 1 k.p.c. z bogatego zbioru mechanizmów i instytucji prawa procesowego.

¹⁰⁴ Zob. Ł. Zamojski, *Zmiany w postępowaniu klauzulowym...*, s. 518, i cytowana tam literatura.

¹⁰⁵ Zob. A. Marciniak, *Komentarz do art. 782¹ k.p.c.*..., Nb 4.

¹⁰⁶ Zob. H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, s. 1479.